
ЧИТАННЯ ПАРТИТУР ЯК ВИД ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Феномен інтерпретації є настільки унікальним, всеосяжним, багатограним, що на сучасному етапі вже став своєрідною універсалиєю, аналітичним інструментом у пізнанні численних явищ музичної культури.

Про це свідчить і розмаїття видів інтерпретації, таких як: виконання, дослідження, редакція, описання, аранжування, перекладання тощо. Усі ці розповсюджені форми роботи з музичним твором викликають до життя все більш нових питань стосовно об'єктивності, суб'єктивності і, звісно, адекватності інтерпретаційного розуміння музичних явищ, його істинності та правомірності.

Існування різних — синонімічних, антиномічних, іноді дуже суперечливих інтерпретацій одного й того ж твору призводить до актуалізації такого явища як *множинність істин*.

З цієї точки зору показовою уявляється саме позиція мислителя сучасності. С. Великівський — видатний науковець ХХ століття — вважає, що сутнісно-змістовною характеристикою культури є засіб покладання смислу, тому що культура — це свідомо або мимовільна спроба розкрити та ствердити смисл людського життя та співвіднести його із смислом існування сутності [1, с. 18]. У такому розумінні позиція мислителя характеризується тим, що він є індивідом, який не вже «знайшов», а тільки ще «шукає». Тобто йдеться не про результат пошуку істини, а про його процесуальність.

Мислитель розміщує себе не в центрі єдиної з можливих істин, а припускає виправданість й іншої точки зору, таким чином істина свідомо вважається багатогранною сукупністю, яка не є досяжною жодному з володіючих певною істиною, тобто частковою складовою смислової цілісності. Інакше, всюди пробиває собі шлях особливе, відносно-доповнює бачення явищ та пізнаючої її особистості [1, с. 19]. Таким чином, множинність істин є об'єктивною якісною характеристикою діяльності музиканта. У цьому контексті відносно-доповнює бачення втілюється в сукупності окремих уявлень, розумінь і трактовок, які органічно і «цілевідповідно» (термін Е. Ільєнкова [2, с. 163]) утворюють унікальне музично-естетичне ціле — культурно-історичний образ твору.

Безумовно, існує думка про безкінечність варіативних можливостей інтерпретації. Реально — це далеко не так, про що свідчить наявність

певних обмежень діапазону трактовок. Саме цей факт переводить інтерпретацію із площини психологічної свободи (навіть, сваволі) в площину наукового методу дослідження, що потребує її логіко-історичного обґрунтування та обов'язкового вираження в комунікативно спрямованому тексті. У цьому її принципова відмінність від суб'єктивно-особистісних процесів переживання та усвідомлення явищ дійсності. Ці процеси, природно, постійно існують у «мікрокосмосі» особистості, але вони не завжди несуть у собі комунікативну необхідність в якості «повідомлення». При цьому підкреслимо, що саме ця риса інтерпретації передбачає її причетність до наявного соціокультурного контексту, загального для тієї або іншої групи людей в конкретний історичний момент.

Як творчий акт, інтерпретація не може претендувати на абсолютну істинність, але вона повинна характеризуватися певною правомірністю та правдивістю. Це визначає її підкорення нормам мислення конкретної культури, тобто її культуровідповідність.

Таким чином, у розгорнутому вигляді інтерпретація представляє собою один з найбільш рафінованих культурологічних методів дослідження, який включає ідеї феноменології, герменевтики, теорії інформації, семантики, семіотики тощо.

Зазначимо, що кожний вид інтерпретації передбачає використання певного набору знань та навичок відповідних до специфіки остаточного результату у вигляді комунікативно спрямованого тексту. Це стосується і читання (прочитання) партитури.

Не викликає особливих заперечень, що процес «озвучення» партитури є своєрідним перекладенням, що являє собою одну з провідних складових інтерпретації. Саме у цьому випадку принципове значення має усвідомлення та осмислення культуровідповідності отриманого результату. Це дає можливість репрезентувати музичний твір як феномен, який представляє конкретну культуру у всій цілісності її характеристики: від особливостей відбору засобів виразності через драматургічні та композиційні особливості музичного мислення до пізнання-розуміння художньої картини Світу в контексті образно-сміслового змісту.

Необхідно підкреслити, що перекладання багаторівневої фактури, викладеної в партитурі, в більш спрощену форму, обмежену з точки зору тембральних та фізичних можливостей, безпосередньо пов'язане з поняттям «переклад», головним «механізмом» якого вважається діалог як первісний акт мислення. За визначенням Ю. Лотмана, призначення цього діалога полягає в привнесенні різноманітності проявів життя в упорядковану сферу теорії [3, с. 233].

Концепція Ю. Лотмана представляє абстрактно-узагальнюючу сутність системи «пізнання—розуміння» на рівні співвідношення процесів відтворення та створення явищ культури в загально-філософському ро-

зумінні [3, с. 193]. Уявляється доречним така систематизація основних запропонованих дослідником положень:

ІНВАРІАНТНІСТЬ як рівень **АСИМЕТРІЇ**

АСИМЕТРІЯ як передумова **ДІАЛОГА**

ДІАЛОГ як механізм **ПЕРЕКЛАДУ**

ПЕРЕКЛАД як акт **МИСЛЕННЯ**

МИСЛЕННЯ як процес **ПІЗНАННЯ**

Під асиметрією розуміємо різницю семіотичних структур, що і спостерігається при читанні та перекладенні партитури. Грунтовним рівнем в цьому випадку є наявність інваріантності як першоджерела інтерпретації. Як відомо, це поняття виражає здібність об'єкта залишатися незмінним при наявності деяких елементів, які можуть бути трансформовані, що надає можливість встановлення нових співвідношень між ними на основі знання вже ustalених зв'язків.

Партитура представляє собою різновид такого інваріанта. Знання інструментовки, навички «розшифрування» спеціального запису оркестрової або ансамблевої фактури, досвід у роботі з різними інструментами, культурно-історична освіченість — все це складає об'єктивну основу для вираження власного розуміння можливостей перекладення, в якому необхідні допущення не приводили б до суттєвих відхилень від первоблазу. Природно, що не можна зовсім запобігти таких моментів. Тому і виникає ситуація асиметрії між умовами «завдання» у вигляді партитури і остаточним результатом.

Асиметрія, в свою чергу, стає передумовою діалога. В даній ситуації цей феномен сприймається неоднозначно. По-перше, він спостерігається на рівні «культур», тобто між культурою, до якої належить твір, і ситуацією, що є сучасною для інтерпретатора. По-друге, особистісно-суб'єктивні особливості світосприйняття конкретного індивіда в будь-якому разі відрізняються від тих образів, суджень та уявлень, які сформувалися у свідомості іншої людини. Тобто йдеться вже про так звану інтерсуб'єктивність як прояв діалогу. По-третє, асиметрія виникає, можна сказати, на рівні технологічному. Зрозуміло, що спрощення багаторівневої оркестрово-тембральної архітектоніки до фортепіанної фактури потребує певних корективів, що не може не відбитися на рівні музично-художньої цілісності. Саме в цьому випадку діалогічність виконує функцію механізму перекладу.

Процес перекладення в інтерпретуванні необхідно передбачає пошук найбільшої адекватності у переході із однієї знаково-семантичної системи в іншу. Це має особливе значення не тільки з позиції сприйняття та розуміння твору суб'єктом з точки зору реципієнта. При читанні партитури головною метою є створення відповідного тексту як способу передачі інформації. Не треба додаткових аргументів, щоб довести необ-

хідність поважного ставлення до точності відтворення задуму композитора. На особливу увагу потребує зберігання специфіки реєстрових та фактурних характеристик тематизму. Це зумовлено тим, що саме у цій сфері не можливо уникнути певних коректив. Таким чином при роботі з партитурою окремого акцентування заслуговує проблема засвоєння так званих «чужих» текстів. Цей параметр Ю. Лотман також включає в систему «діалог—переклад» [3, с. 191—205]:

«Чужі» тексти зберігають своєрідність та сприймаються як окрема істина та цінність.

«Чужі» та «власні» тести взаємовпливають та формують певну «метакультуру».

Актуалізується проблема адаптування «чужих» текстів.

Асиміляція «чужих» текстів стає фактором виникнення нових «власних» текстів.

Культура-реципієнт перетворюється в культуру-інформатора.

Отже, стає очевидною дієвість трьох основних постулатів діалектики: взаємодія та взаємопроникнення явищ при їх відносній самостійності.

Читання партитур як вид інтерпретації підтверджує вагомість значення перекладення як сутності цієї форми творчої діяльності. Показово, що згадана діалектичність виявляється і на рівні логічного зв'язку «переклад—мислення». Мається на увазі антиномічність співвідношення творчого та аналітичного підходів до прочитання заданого музичного тексту та створення нового.

У такому ракурсі при читанні партитур особливого значення набуває питання характеристики інтерпретації з точки зору її двоїстості по відношенню до культурної орієнтації:

1. Ретроспективність, основу якої складають принципи ретроспекції та відтворення смислу й значень елементів тексту.

2. Актуалізація, сутність якої полягає у новому контекстуальному визначенні елементів тексту в результаті змін, що супроводжують процес перекладення.

Обидва аспекти вважаються невід'ємними складовими аналітично-розумового процесу, який закономірно збагачується завдяки творчій природі інтерпретаторської діяльності. Саме на перехресті ретроспекції та актуалізації відбувається своєрідна трансформація операції перекладу в акт мислення, що має суттєве значення для безпосереднього поєднання культуровідповідної спрямованості читання партитури з її культуротворчою спрямованістю.

У такому контексті очевидним уявляється й остання позиція — мислення як процес пізнання. Під поняттям «пізнання» в межах даної проблематики розуміємо розумову діяльність інтерпретатора, яка базується

на практичному опануванні об'єкту — музичного твору — та формує особистісний тезаурус через специфічну форму духовної рефлексії, яку визначають як розуміння та саморозуміння. Додамо, що рефлексується певна інформація, яка передається за допомогою комунікативно спрямованого тексту.

Враховуючи всі вказані моменти доречно стверджувати, що читання партитур це не тільки навчальна дисципліна, яка спрямована на розвиток технічних можливостей при ознайомленні з музичним твором. Обґрунтовано вважати його специфічним культурологічним засобом опосередкованого пізнання об'єкту через його перекладення в більш демократичну форму з безумовним осмисленням відповідних знань, норм та цінностей.

Список використаних джерел

1. Великовский С. Культура как полагание смысла / С. Великовский // Одиссей. Человек в истории: Исследования по социальной истории и истории культуры. — М. : Наука, 1989. — С. 17–20.
2. Ильенков Э. Об эстетической природе фантазии / Э. Ильенков // Искусство и коммунистический идеал: Избр. ст. по философии и эстетике. — М. : Искусство, 1984. — С. 224–277.
3. Лотман Ю. Структура художественного текста. Семиотические исследования по теории искусства / Ю. Лотман. — М. : Искусство, 1970. — 384 с.

Котляревська О. І. Читання партитур як вид інтерпретації. Стаття присвячена розумінню практики читання партитур у контексті загальної теорії інтерпретації. У цьому ракурсі розглядаються культуровідповідність та культуротворчість як складові процесу «розуміння-пізнання». Застосування таких понять як «діалог» та «переклад» дозволяє трактувати читання партитур як один з опосередкованих типів репрезентування образу музичного твору.

Ключові слова: читання партитур, інтерпретація, діалог, переклад.

Котляревская Е. И. Чтение партитур как вид интерпретации. Стаття посвящена пониманию практики чтения партитур в контексте общей теории интерпретации. В этом ракурсе рассматриваются культуросообразность и культуротворчество как составные процесса «познание—понимание». Применение таких понятий как «диалог» и «перевод» позволяет трактовать чтение партитур как один из опосредованных типов репрезентации образа музыкального произведения.

Ключевые слова: чтение партитур, интерпретация, диалог, перевод.

Kotlyarevska Elena. Reading scores as type of the interpretation. This article is dedicated to the process of understanding the practice of reading scores in the context of the general theory of interpretation. In this case cultural conformity and culture-art will be analyzes as a part of «understanding—cognition». The use of such concepts as «dialogue» and «translation» allows us to consider reading scores as one of the types of indirect representation of the image of a musical work.

Key words: reading scores, interpretation, dialogue, translation.